

FRANK BJERKHOLT:

Det norska valet

Protest och nyorientering: så sammanfattar Svensk Tidskrifts norske korrespondent, redaktör Frank Bjerkholt, intrycket av det norska valet i september, en vecka före det svenska. Redan det minskade röstdeltagandet kan uppfattas som en protest mot de etablerade partierna. De stora förlustsiffrorna för socialdemokraterna var en protest mot partiledningens diktatoriska uppträdande inför folkomröstningen förra året. Anders Langes nya och egendomliga partibildning får ses som en protest mot att högerpartiet inte opponerat nog kraftigt mot ökande skatter och mot centralisering. Bjerkholt tror att socialdemokraterna inte kan återvinna sin förlorade ställning. De avser att mot en majoritet bland de röstande börja driva en mer vänsterinriktad politik. Det är inte dit norska folket vill gå. I varje fall blir det så svårt att regera med en enda rösts övervikt i stortinget, att fråga kan bli om nyval.

Det mest karakteristiska för det norska stortingsvalet den 10 september var framgången för vad man skulle kunna kalla protest- och idépartierna. Däremot gick de väletablerade storpartierna tillbaka, i första hand Arbeiderpartiet, som led en förlust på över 10 procent och gick ned från 46,5 % av rösterna 1959 till 35,5 % nu. Framgången blev mest markerad för den socialistiska valalliansen av kommunister, Sosialistisk folkeparti och de utbrytare från arbetarpartiet, som kallas AIK, Arbeiderbevegelsens informasjonskomite, i allt väsentligt en anti-EG grupp. Denna allians fick 11,2 % av rösterna.

Fram gick också Kristelig Folkeparti, som nu blivit det tredje i storleksordning och gick förbi Senterpartiet. Folkepartiet gick framåt från 14 till 20 platser i stortinget. Senterpartiet har i fortsättningen 21 platser, men detta beror på valtekniska förhållanden.

Och så har vi nyskapelsen Anders Langes parti mot skatter och avgifter och byråkrati. Det kunde samla 106 000 röster, eller 5 % av avgivna röster, en förvånande prestation i betraktande av den korta tid, som detta nya parti tar funnits till.

Finns det någon gemensam faktor för de tre partier som markerat gått framåt, så att man kan förklara valresultatet någorlunda entydigt? Skillnaden mellan de tre grupperingarna är ju påfallande. Sosialistisk valgforbund och Anders Lange befinner sig på var sin yttersta kant av partispektret, medan Kristelig Folkeparti ligger i mitten. Finns det trots detta något som är gemensamt?

Ett protestval

Jag tror att det gemensamma ligger däri, att uppslutningen kring dessa partier uttrycker väljarnas protest. Det är en protest mot de stora partiernas centraliserade och byråkratiska struktur, mot avståndet mellan partiledningarna och vanligt folk, mot löften som inte blir uppfyllda. Det är också en protest mot samhällsutvecklingen i allmänhet, mot avhumaniseringen som följer i spåren efter den ekonomiska tillväxten, efter centralisering och byråkratisering. Välfärdsstaten skapar inte med nödvändighet tillfredsställda och lyckliga människor. Folk söker också efter en mening i det hela, en vision, en idé. Det parti, som lyckades fånga en sådan stämning, gick fram på bekostnad av dem som litade på en gammal maktttradition.

Om man därtill fogar att hemmasittarnas "parti" — också ibland en form för protest — utgjorde nästan 20 %, får man protestteorien ytterligare bestyrkt. Valdeltagandet var denna gång 80,4 % mot 83,8 förra gången och 85,4 år 1965.

Kristelig folkeparti kunde draga nytta av att statsministern i den avgående regeringen, Lars Korvald, hade vunnit allmän sympati och respekt. I valrörelsen höll partiet fast vid sina principer om en politik på kristen grund. Det gällde t ex abortfrågan, som blev aktuell därför att Arbeiderpartiet tagit upp fri abort på sitt program. En sådan angreps som omänsklig och hednisk. Kristelig folkeparti vann röster på den frågan. Allmänt hävdade partiet, att det nu gällde en samling kring

mänskliga och andliga värden. Ekonomisk tillväxt och höjd levnadsstandard var inte nog. Det fanns också något som heter livsstandard, som måste hållas uppe om inte ett modernt samhälle skall bli alldeles opersonligt. Det var ett program som slog.

På samma sätt gav den vänstersocialistiska fronten uttryck åt att Arbeiderpartiet hade stelnat i sin hållning av ständig byråkrati och överlägsenhet och med sitt påstående att det var det enda parti som kunde regera. Men många prosocialistiska väljare ansåg att det var socialisterna i opposition som borde uppmuntras. Ett jätteparti med nära hälften av rösterna hade blivit enväldigt och framför allt för självsäkert. Många väljare ville ha en ökad pluralism. Genom att rösta på vänstersocialisterna ville man ge Arbeiderpartiet en påminnelse om att väljarna inte ville bli betraktade som röstmaskiner. Man visste ju dessutom att också oppositionsrösterna skulle leda till en arbetarregering, men till en regering som skulle bli tvingad att taga mer hänsyn till flera åsikter och intressen.

Det är tydligt att många i partiet tyckte illa om att Trygve Bratteli ställde dem inför ett ultimatum under folkomröstningen om ett medlemskap i EG i september 1972. Han förklarade att han skulle avgå som statsminister om han fick en majoritet mot sig. Många frågade vad som då var vitsen med att be om ett råd. Inom partiet fann man ett sådant ultimatum föga demokratiskt. Väljarna lät Bratteli få något att tänka på genom att rösta folksocialistiskt den här gången.

EG:s betydelse

Själva EG-frågan fanns troligen inte med i någon högre grad i vad som var aktuellt för väljarna. Den togs inte upp och blev knappast diskuterad, eftersom alla partier så småningom kom till den slutsatsen, att frågan om medlemskap inte skulle kunna bli aktuell på nytt under den närmaste fyraårsperioden. På borgerlig sida var detta ett nödvändigt beslut, om man alls skulle kunna hoppas att skapa en samlingsregering om det skulle bli icke-socialistisk majoritet. Det är viktigt att komma ihåg i den norska politiska situationen i dag, att alla partier tagit sig en paus för att få tid att tänka efter i EG-frågan.

Detta gäller i hög grad också Arbeiderpartiet, som mycket klart talade om att man nu måste föra en europeisk politik, som kunde samla den starkt splittrade norska opinionen. Denna försiktiga hållning skulle kunna tolkas som ett principiellt nytt ställningstagande till EG från Arbeiderpartiets sida. Många framhöll detta, och det är möjligen tänkbart att denna "slalomåkning" från partiets sida i en central fråga gjorde att en del väljare tappade respekten för partiet.

I Nordnorge gjorde sig antagligen vissa speciella hänsyn gällande. Här var anti-EG-stämningen särdeles levande, och många av Arbeiderpartiets anhängare hade inte förlåtit partiet att det så massivt gick in för medlemskap. De föredrog partier som klart sade ifrån att de också i framtiden skulle bekämpa ett norskt medlemskap.

Också Anders Langes parti var en pro-

teströrelse. Den var särskilt riktad mot Höyres pragmatiska och som man påstod opportunistiska politik utifrån ett "centerkomplex". Detta hade särskilt fått följd för skattepolitiken, där progressionen efterhand av allt flera människor känts ned-sättande, ja, som "statlig stöld". Att Höyre i regeringsställning under fem år inte hade protesterat mot denna utveckling och eventuellt gått ut i opposition hade uppenbart skapat så stor bitterhet i vida kretsar, att Anders Lange på basis av ett demagogiskt och ytligt program kunde samla sina 106 000 röster.

Det norska valet kan alltså sammanfattande sägas ha varit en protest mot parti- och statsbyråkrati, mot parti- och statscentralisering, mot parti- och statsöverförmynderi.

Hur reaktionen blev

Vilka slutsatser drar nu partierna av detta, och särskilt då förlorarna?

Först skall man kanske säga några ord om de norska liberalerna, som tycks vara på väg att försvinna ur norsk politik. Det gamla Venstre, splittrat i två på grund av EG-saken, blev sorgligt slagen. Venstre sitter kvar med två stortingsmän och Det nye folkeparti med en enda. Det senares ordförande Helge Seip blev utslagen i Oslo och har sökt sig över till Stockholm som presidiesekreterare i Nordiska rådet. Han har alltså lämnat norsk politik.

Den traditionellt liberala strömningen har fångats upp av andra, delvis av Höyre, som ju efterhand blivit ett liberalt konser-

vativt parti, detta alltmer tydligt då ett nytt parti har uppstått på den högra flygeln. Men även Kristelig Folkeparti har fångat upp många liberaler, nämligen dem som var förankrade i en kristen tradition, vilket var typiskt för Venstre på Vestlandet och Sörlandet. Slutligen har Senterpartiet, som söker skaffa sig en stadsprofil, blivit en tillflyktsort för åtskilliga liberaler.

När det gäller de två största partierna och deras reaktion på valet kan man säga, att de ej accepterar nederlaget. Arbeiderpartiet fortsätter att tro på möjligheten att återvinna dem som fallit ifrån, så att partiet återigen skall kunna bli dominerande inom det socialistiska lägret. Detta förutsätts bli möjligt genom en vänstervridning inom politiken. Arbeiderpartiet önskar visa att det är progressivt och reformvänligt och att det har ökad socialisering som målsättning. På det sättet tror det sig kunna återfinna sin förlorade ställning. Denna taktik kunde man avläsa vid Brattelis nya regeringsbildning, som hade som riktpunkt att kunna bli accepterad av vänstersocialisterna och deras starka grupp på 16 man i stortingset. Det var aldrig fråga om att skapa en koalitionsregering tillsammans med dem. Arbeiderpartiet vill regera med sitt eget program i utrikes- och säkerhetspolitiken. Vänstersocialisterna ville för sin del av taktiska skäl vara i opposition.

Det är troligen ett fåfängt hopp för Arbeiderpartiet att det skulle kunna återvinna sin fordomdags storhet. Samhället självt och väljarna har blivit mera pluralistiskt inställda. Närdemokratin gör sig gällande också när det gäller politiska

gruppbildningar. De stora enheternas tid är förbi. Inom parentes kan man iakttaga samma tendens i samband med de brittiska liberalernas framgång.

Ännu så länge anser Arbeiderpartiet att det går en skarp skiljelinje mellan socialisterna och icke-socialisterna. Därav följer, att partiet söker föra en mer radikal politik i den nya situationen, pressat som det är från den yttersta vänstern, fastän väljarna tydligt har gett uttryck åt att de föredrar en centerpolitik. De borgerliga partierna fick dock 52,6 % av rösterna. Och socialisterna har bara en mans övervikt i stortingset. Detta mandat var för övrigt länge osäkert, och bara 80 röster avgjorde. Det var i Sör-Trøndelag, där Socialistisk Valgallianse nådde denna knappa seger över Senterpartiets kandidat.

Så man kan lugnt säga, att det är ologiskt sett ur valets synpunkt att det nu skall föras en mera socialistisk politik i Norge.

Høyre avser att fortsätta på sin centerlinje och anser att det är en fördel att Anders Lange har kommit att bli den yttersta högern. Høyre kommer inte att draga sig mera åt höger för att konkurrera ut Anders Lange. Partiet hoppas att den social-liberala linjen i det långa loppet skall betala sig.

Läget i dag

Här följer alltså det slutgiltiga valets siffror, med den förra ställningen inom parentes.

	Representanter i stortinget	Procent av rösterna
Arbeiderpartiet	62 (74)	35,3 (46,5)
Høyre	29 (29)	17,5 (19,6)
Kristelig Folkeparti	20 (14)	12,2 (9,4)
Socialistisk Valgforbund	16 (0)	11,2 (4,5)
Senterpartiet	21 (20)	11,0 (10,5)
Anders Langes parti	4 (0)	5,0 (0)
Venstre	2 (13)	3,5 (9,4)
Det nye Folkeparti	1 (0)	3,4 (0)
Röd Valgallianse	0 (0)	0,4 (0)

Eftersom regeringsunderlaget är mycket osäkert — en rösts övervikt — är det mycket möjligt att ett förslag framläggs i stortinget om att införa upplösningsrätt och att detta förslag blir antaget. Det skulle ge regeringen möjlighet att upplösa nationalförsamlingen och förordna om nyval. Många har svårt att tänka sig att man i

fyra år skall kunna ha kvar en så besvärlig parlamentarisk situation som den nuvarande. Nyval i Norge om två eller tre år är alltså inte uteslutet.

För Arbeiderpartiets ordförande Trygve Bratteli var valet ett nytt och allvarligt nederlag, efter det bittra nederlaget i folkomröstningen förra året. Det skall därför mycket till om han skall överleva partiets nästa landsmöte 1975. Många faktorer kommer att spela in, bl a hur bra samarbetet kommer att lyckas med det socialistiska valförbundet. Det kan också tänkas att denna formation sprängs av inre stridigheter och alltså blir mindre farlig. Den har emellertid meddelat sin avsikt att bli ett nytt parti, i vilket kommunisterna skulle ingå. Blir det så, kan Arbeiderpartiet draga slutsatsen att det behöver en ny ledning för att stå sig i konkurrensen.